

TELEVIZIJA

RAYMOND WILLIAMS IN TEORIJA O TELEVIZIJI

Raymond Williams (1921–1988) je splošno znan kot eden najplivnejših britanskih družboslovcev v tem stoletju. Kot izrazit levičar (med drugim je leta 1968 uredil **May Day Manifesto** /Prvomajski manifest/, politični dokument, ki je poskusil združiti v skupno fronto Bitansko socialistično levico od levih laburistov do pisanega spektra nove levice) je bil z britanskim marksizmom, zlasti novolevičarskim, vseskozi v teoretskem dialogu. Njegovo empiricistično branje Marxa je poudarjalo formacijsko in transformacijsko vlogo kulture (v širokem pomenu celote institucij, tehnoloških form in ideoloških form, ne le vrednot) v zgodovinskem razvoju. Empiricistična omejenost njegovih teoretskih izhodišč in nekatere druge simplifikacije, zlasti zvajanje ideoloških vzgibov družbenih sprememb na eksplicitne in neposredne intence vladajočih, pa so v njegovem delu kompenzirane z razsežnim prikazom zgodovinskega razvoja knjige, tiska in RTV kot tehnoloških in institucionalnih form, skozi katere je kultura ne le izražala družbeno hotenja, pač pa tudi dejavno in temeljito spreminjala družbeno hotenja vse do njenih korenin. Tak Williamsov pristop je zaradi natančnosti njegovih analiz omajal tehnološki determinizem vulgarnih razlag pojavov, kakršni so tisk, knjiga, časopisi, „masovni mediji“ ipd., raziskovanju teh področij v Britaniji pa je omogočil zelo ploden razvoj ob navezavi na subtilnejše teorije kulture, izhajajoče iz analiz ideologije in teorij subjekta, razvitih v Franciji (najprej preko Barthesa, potem Althusserja in Foucaulta, potem pa seveda Lacana).

Williams (Valijan po rodu) je postal teoritik in zgodovinar kulture šele potem, ko se je ob delu izobrazil v učitelja, in ob tem, ko je ves čas pisal tudi romane, drame, radijske in televizijske igre, gledališke in televizijske kritike. Njegova natishnjena dela tako poleg petih romanov, pa številnih dram ter iger za radiotelevizijo zajemajo vrsto spisov o drami in romanu (najbolj znana med njimi je nemara knjiga **Drama from Ibsen to Eliot** /Drama od Ibsena do Eliota/ iz 1954. leta), monografijo o **Orwellu, Marxism and Literature** /Marksizem in literatura/, kjer je najsplošneje pojasnjeno njegovo razumevanje marksizma, in vrsto del iz zgodovine kulture: **Culture and Society** /Kultura in družba od 1780 do 1950/, 1958; **The Long Revolution** /Dolga revolucija/, 1961; **Communications** /Komunikacije/, 1966; **The Country and the City** /Mesto in dežela/, 1973; **Television: Technology and Cultural Form** /Televizija kot tehnologija in kulturna forma/, 1974; **Keywords** /Vodilne besede/, 1975;

Towards 2000 /Letu 2000 naproti/, 1983. Vodilna nit njegovih teoretskih del je prehod iz predindustrijske v industrijsko družbo z gledišča komunikacijskih razmerij (ne kratko malo s stališča produkcijskih razmerij).

Williamsov prispevek k obravnavi televizije (razen navedenih del velja omejiti še zbornik **Raymond Williams on Television** /R. W. o TV/, ki je izšel lani v redakciji A. O'Connorja in zajema njegove krajše članke o TV, zlasti vsakomesečne TV kritike, ki jih je v letih med 1968 in 1972 objavljala **the Listener**) sodi torej v kontekst rekonstrukcije globalne zgodovinske spremembe. Posreči se mu, da zgodovinski nastanek radia in televizije pojasni v kompleksnosti, kjer je tehnološki determinizem naddoločen z družbenimi intencami. Taka pojasnitev se po pravici utegne zdeti dvomna, saj je blizu redukciji vzrokov za zgodovinske spremembe na zavestni namen nosilcev spremembe, iskanje vzrokov pojavom v pojavih pred njimi pa se navsezadnje izteče v tautologijo, da dogodki povzročajo dogodke. Vendar bi bila obsodba prehitra, saj Williams dokaže radikalno razliko med zgodovinskim časom znanstvenih in potem tehnoloških raziskav komunikacije na daleč, in časom vzpostavitve RTV/**broadcasting**/kot sektorjem kapitalistične ekonomije s specifičnim razmerjem do države in ekonomije in z vnaprej determiniranim poljem možnosti vzpostavitve specifičnih kulturnih form radia in televizije. Pri analizi kulturnih form izhaja Williams iz gledalske izkušnje in opušča tradicionalni pristop **communication research**, za katerega je publikum neznanka, zgolj statistično določjivi in nikoli neposredno dostopni korelati televizijskega sporočila, ki mu TV v svojem imenu, v imenu sponzorjev in države s pomočjo statistike, sociologije in psihologije nenehno pošilja neizčrpno vprašanje: **»Che vuol?»**

Prav tu, v banalnem razmerju med dispozitivom TV in gledalcem, razmerju, ki poraja neizčrpnost tega vprašanja, pa je oprijemališče za teorijo o televiziji.

JOŽE VOGRINC

TELEVIZIJA KOT TEHNOLOGIJA IN KULTURNA OBLIKA*

(TEHNOLOGIJA IN DRUŽBA)

Pogosto rečemo, da je televizija spremenila naš svet. Prav tako ljudje velikokrat pravijo, da je ta ali ona nova tehnologija (parni stroj, avtomobil, atomska bomba) ustvarila – „povzročila“ – nov svet, novo družbo, novo zgodovinsko stopnjo. Večinoma vemo, kaj takšni stavki na splošno pomenijo. Vendar je glavna težava morda prav v tem, da smo se v svojih najobičajnejših razgovorih tako navadili teh splošnih izjav, da lahko spregledamo njihove posebne pomeni.

V vsaki takšni izjavi so namreč nekatere od najtežjih in najmanj pojasnjenih zgodovinskih in filozofskih vprašanj. Vendar pa izjave teh vprašanj ne zastavljajo, ponavadi jih v resnici prikrivajo. Tako velikokrat razgreto razpravljamo o tem ali onem „učinku“ televizije, o vrstah družbenega obnašanja ter o kulturnih in psiholoških pogojih, do katerih je „privedla“ televizija, ne da bi se nam zdelo potrebno vprašati, ali je smiselno katerokoli tehnologijo opisati kot vzrok, oziroma – če o njej razmišljamo kot o vzroku – kakšen je ta vzrok in v kakšnih zvezah je z drugimi vrstami vzrokov. Najnatančnejša in najrazsodnejša partikularna raziskava o „učinkih“ lahko ostane na površini, če zanemarimo razumevanje vzrokov in učinkov (na primer med tehnologijo in družbo, tehnologijo in kulturo, tehnologijo in psihologijo), ki tvori osnovo naših vprašanj in lahko mnogokrat določajo naše odgovore.

Seveda je mogoče reči, da so ta temeljna vprašanja mnogo pretežka; da so v resnici težka, postane kmalu jasno vsakomur, ki jim hoče priti do dna. Za odgovore nanje bi lahko porabili vse življenje; toda tukaj in zdaj, v družbi, v kateri je televizija pomembna, je potrebno opraviti neodložljivo praktično delo: izvesti ankete, opraviti raziskave – še posebno ankete in raziskave, ki jih znamo narediti. To je privlačen položaj; v družbi, kot je naša, ima to prednost, da velja za praktičnega, tako da ga je mogoče podpirati in financirati. Nasprotno pa so drugačna vprašanja videti le teoretična in abstraktna.

Vendar so vsa vprašanja o vzrokih in učinkih, na primer med tehnologijo in družbo, zelo praktična. V nobenem posebnem primeru v resnici ne vemo – dokler ne pričnemo odgovarjati nanje – ali govorimo na primer o tehnologiji ali o uporabah tehnolo-

* Odlolek je prevod 1. poglavja (*The Technology and the Society*) iz knjige **Television. Technology and Cultural Form**. (Fontana, 1974).